

Den här artikeln är del av rapporten "I skuggan av makten", framtagen av Svenska Läkare mot Kärnvapen och Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet, IKFF.

AVSKRÄCKNING - DET STÖRSTA HINDRET MOT KÄRNVAPENNEDRUSTNING

■ Rolf Ekéus

- Diplomat och nedrustningsambassadör

- Ordförande i FN:s specialkommission för Iraks nedrustning 1991-1997

Kärnvapen dödar massivt, både omedelbart och över tid. Den Internationella Domstolen i Haag klargjorde redan år 1996 användning av sådana vapen strider mot internationell rätt i väpnade konflikter och generellt mot principerna i den internationella rätten. Ett kärnvapenkrig kan leda till klimatförändringar som kan hota allt liv på jorden. Skapandet av kärnvapen har för första gången i mänsklighetens historia gjort det möjligt för människan att begå ett kollektivt självmord.

Detta förhållande hindrar inte fem stormakter och permanenta medlemmar av FN:s säkerhetsråd samt fyra andra kärnvapenmakter Indien, Pakistan, Nordkorea och Israel, från att hävda en rätt att använda kärnvapen. Skälet för detta, menar innehavarna av kärnvapen, är de behöver dessa vapen för att hota en annan stat med vergällning i händelse av ett angrepp med kärnvapen från denna stat – detta är den så kallade kärnvapenavskräckningen.

Avskräckningsdoktrinen och stormakterna

I första hand handlar det om strategiska kärnvapen, det vill säga vapen med lång räckvidd och enorm förstörelsekraft, typ vätebomber. Ett första anfall (i detta exempel från Ryssland mot USA) skulle med

betydande sannolikhet få effekten att eliminera för-måganmågan hos den angripna sidan att slå tillbaka med ett i motsvarande ordning förstörande konsekvenser. Det vill säga USA:s förmåga till ett svarsanfall skulle alltså redan ha eliminerats eller kraftigt reducerats, och därmed USA:s strategiska avskräckning. Med detta som en möjlig utveckling har USA omstrukturerat dispositionen av sina strategiska kärnvapen så att, i händelse av information om att ett ryskt kärnvapenanfall var på väg, man kunde inleda ett svarsangrepp innan den egna styrkan förintats. Denna förmåga till angrepp under förvarning "launch on warning" an-ses i dessa tider nödvändig om den den strategiska avskräckningsdoktrinen skall vara trovärdig.

En sådan strukturering av den amerikanska respektive ryska strategiska kärnvapenarsenalen innebär samtidigt att risken för kärnvapenanfall av misstag har ökat radikalt, såsom ett antal incidenter under kalla kriget visat. Särskilt finns det en betydande oro för att ett cyberangrepp skulle kunna lämna vilseledande uppgifter om ett kärnvapenangrepp och leda till ett förtida svarsangrepp.

Det var dessa förhållanden som föranledde fyra amerikanska statsmän och säkerhetsspecialister, George Shultz, Henry Kissinger, Sam Nunn och Bill Perry, att år 2007 deklarerade att avskräckningsdok-

trinen var obsolet i vad avsåg de amerikansk-ryska strategiska förbindelserna, även om de inte kunde förneka dess betydelse i andra regionala situationer som Östasien, Sydostasien och Mellersta Östern.

Tre variabler på kärnvapenavskräckning

För det första: Till den ömsesidiga stormaktsavskräckningen kommer en så kallad "utsträckt kärnvapenavskräckning" (extended nuclear deterrence). Detta är ett åtagande av USA gentemot sina militärt allierade stater (NATO-anslutna stater, Japan, Sydkorea och Australien) att ett (ryskt) kärnvapenangrepp mot någon av dem kommer att besvaras med ett amerikanskt nukleärt vedergällningsangrepp. Detta innebär i sin tur en skyldighet för de allierade att tillåta stationering av amerikanska kärnvapen på sina territorier och därmed givetvis en inbjudan till Ryssland att genomföra ett förebyggande kärnvapenangrepp mot allierat territorium. NATO deklarerar sig då också vara en kärnvapenorganisation. Till detta kommer också ett diplomatiskt förbud för de allierade att utan amerikanskt medgivande stödja den internationella Konventionen ett kärnvapenförbud som antagits av FN:s generalförsamling. I vad avser Japan, Sydkorea och Australien avses med den utsträckt kärnvapenavskräckningen i första hand ett kärnvapenhot från Kina.

För det andra: Ytterligare en dimension av den amerikanska doktrinen för kärnvapenavskräckning flödar från användning av kärnvapen som ett svar på "angrepp med kemiska eller biologiska vapen". USA förbehåller sig sålunda att vid sådana tillfällen överväga första användning av kärnvapen mot angriparen.

För det tredje: Från detta har de båda kärnvapenmakterna USA och Ryssland under de senaste åren gått vidare med att klargöra att man även i andra strategiska eller taktiska lägen kan anse sig föranlåten tillgripa första användning av (taktiska) kärnvapen som avskräckning mot en angripare med konventionell militär överlägsenhet. Denna nya utveckling har ytterligare påskyndats av att NATO, som nu redan är en

kärnvapenorganisation, genom den i början av detta år framlagda översynen av sitt kärnvapenprogram, "The Nuclear Posture Review", syftar till att expandera kärnvapnens roll i Europa genom att öka antalet taktiska kärnvapen i framskjutna positioner, vilket givetvis skulle bidra till att göra en första användning av kärnvapen i Europa allt sannolikare. Denna politik skulle riskera att starta en ny kärnvapenkappströmning och dramatiskt öka riskerna för kärnvapenanvändning och undergräva strävandena att uppnå en kärnvapenfri värld. En utökning av antalet taktiska (mindre) kärnvapen blir i realiteten ett recept för en katastrof eftersom de sänker tröskeln mellan konventionella vapen och kärnvapen i en framtida konflikt i Europa. Det mesta talar för att denna "Nuclear Posture Review" kommer att realiseras av Trump-administrationen även om en intern amerikansk kritik hävdar att 1. framplacering av kärnvapen i Europa inte skulle vara till någon ytterligare militär nytta och till och med öka riskerna för kärnvapenanvändning i ett krisläge, medan 2. hemsändandet till USA av sådana vapen skulle minska riskerna för möjliga incidenter och minska den politiska instabiliteten, och 3. en sådan hemtagning skulle innebära betydande besparingar för USA.

Avskräckningsdoktrinens princip

Som redan nämnts är det angivna skälet för anskaffning och innehav av kärnvapen enligt avskräckningsdoktrinen att förhindra vapnens användning, detta även om en rationell analys av denna argumentation skulle säga att det bästa sättet att undgå kärnvapenanvändning skulle vara att avskaffa vapnen, att kärnvapenavrusta. Men svaret på detta skulle endast bli att den "andra sidan" i detta läge inte skulle kunna förhindras eller avskräckas från användning av egna kärnvapen.

Ett problem med den nukleära avskräckningsdoktrinen är att den endast kan göras trovärdig om det finns en konkret och praktisk möjlighet att kärnvapen kan användas med kort förberedelse och att det finns en politisk/psykologisk beredskap att så göra och

att angreppsmålen har identifierats i förväg. Därtill måste det finnas en moralisk och mental beredskap och vilja att förstöra och omintetgöra människor tillhörande en annan kultur och nation, och då inte endast unga soldater, utan också civila, barn åldringar och deras samhällen, natur och landskap.

Mot denna bakgrund borde det från en humanitär och moralisk utgångspunkt vara självklart för världens nationer att söka ena sig om att verka för en värld fri från kärnvapen. En utgångspunkt borde vara att staterna enar sig om att genom att ansluta sig till Konventionen mot Kärnvapen olagligförklara/delegitimisera kärnvapnen och därefter fullföljer detta med en serie nedrustnings- och verifikationsåtgärder som leder till ett fullt verifierbart nedrustningsavtal.

Låt inte avskräckningsdoktrinen förhindra en genuin kärnvapenedrustning!